

สื่อมวลชนกับการรายงานข่าวสิทธิเด็ก

Children's Rights News in Media Coverage

การดา ร่วมพุ่ม*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์สภาพการละเมิดสิทธิเด็กในสื่อมวลชน กระบวนการละเมิดสิทธิเด็กในสื่อมวลชน และเสนอแนวทางในการรายงานข่าวและภาพข่าวเด็กของสื่อมวลชน โดยในปัจจุบันการละเมิดสิทธิเด็กที่ปรากฏในสื่อมวลชนมีประเด็นหลักๆ ได้แก่ การเปิดเผยตัวตนของเด็ก การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การสร้างภาพเหมารวม และการเน้นความตื่นเต้นเร้าอารมณ์ การละเมิดสิทธิเด็กเกิดขึ้นในกระบวนการทำงานข่าวของสื่อมวลชนในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสาร ทั้งในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร และในขั้นตอนการปรับปรุงต้นฉบับ ทั้งนี้ แนวทางสำคัญในการหลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิเด็ก สื่อมวลชนต้องยึดมั่นในหลักจริยธรรม รู้เท่าทันแหล่งข่าว และสำคัญที่สุดคือยึดผลประโยชน์ของเด็กเป็นหลักในการตัดสินใจรายงานข่าว

คำสำคัญ: สิทธิเด็ก / การละเมิดสิทธิเด็ก / การรายงานข่าว / สื่อมวลชน / จริยธรรม

*นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

อาจารย์ประจำภาควิชาวารสารศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

110/1-4 ถ.ประชาชื่น ทั้งสองห้อง หลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

อีเมล: waleewilai@hotmail.com

Abstract

This article has objectives to analyze children's rights violations, to explain the process of the violations in media coverage, and to offer guidelines to protect children's rights for media. Currently, children's right violations, appearing in mainstream media include the disclosure of the identity of the child, attenuation human dignity, creating stereotypes, and highlighting on emotion. The violations occur during the news information gathering and news editing process by news gatherers and news processors who act as gatekeepers. To protect children and to avoid children's rights violations in media coverage, mass media must adhere to code of ethics, screen news facts and sources, and, more importantly, do reporting based on children's benefits.

32

Keywords: Children's Rights / Children's Rights Violations / News Reporting / Mass Media / Ethics

บทนำ

ภาพเด็กที่เป็นเหยื่อข่มขืนกระทำชำเราปรากฏบนข่าวหน้าหนึ่ง ภาพเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมจากขบวนการค้ามนุษย์ ภาพนักเรียนตีกันถูกนำภาพมาเผยแพร่ เด็กที่ตกเป็นข่าวระบุนามสมมติแต่รายละเอียดอื่นๆ เช่น ที่อยู่ ชื่อโรงเรียน และชื่อผู้ปกครองปรากฏชัดเจนจนนำมาสู่การรับรู้ตัวตนของเด็ก ฯลฯ เหล่านี้เป็นตัวอย่างของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นกับเด็กผ่านสื่อมวลชนในประเทศไทยมานานนับสิบปี

แม้ในปัจจุบันจะมีความพยายามปกป้องเด็กที่ตกอยู่ในสถานการณ์เหล่านี้ให้หลุดพ้นจากการถูกกระทำซ้ำซ้อนบนหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อโทรทัศน์ด้วยวิธีต่างๆ เช่น การให้เด็กสวมหมวกม็อกเพื่อพรางใบหน้า การเบลอหน้าเด็กในการเผยแพร่ผ่านสื่อ เป็นต้น แต่การที่สื่อมวลชนนำเสนอเนื้อหาตอกย้ำเหตุการณ์ที่เกิดกับเด็กพร้อมเผยแพร่ภาพร่างกายที่ถูกทารุณกรรมก็ยิ่งหนีไม่พ้นการละเมิดสิทธิเด็กอยู่ดี

เด็กในที่นี้หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้แก่เด็กนั้น (เช่น การแต่งงานจดทะเบียนสมรสโดยมีผู้ปกครองให้ความยินยอม) ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ (Convention on the Rights of the Child-CRC) [1]

แนวคิดเรื่องสิทธิเด็กเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลกว่าเป็นประเด็นระดับนานาชาติ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 2532 เป็นสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่มีภาคีสมาชิกที่สุด โดยทุกประเทศในโลกได้ให้สัตยาบัน ยกเว้นประเทศโซมาเลียและสหรัฐอเมริกา [2]

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่มีหลักการสำคัญว่าเด็กมีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นสิทธิที่เท่าเทียมกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้ใหญ่ โดยมีสาระสำคัญสำหรับการคุ้มครองสิทธิเด็ก 4 ประการ คือ [3]

1) สิทธิในชีวิตและการอยู่รอด เด็กที่เกิดมาแล้วต้องได้รับการดูแลให้รอดชีวิต เลี้ยงดูให้เจริญเติบโต ดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน มีสันติภาพ และความปลอดภัย

2) สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาทางกาย จิตใจ และสติปัญญา มีครอบครัวที่อบอุ่นมีมาตรฐานเพียงพอที่จะพัฒนา ศักยภาพด้านต่างๆ ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ และมีภาวะโภชนาการที่เหมาะสม

3) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง เด็กย่อมได้รับสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองให้รอดพ้นจากการทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจ การถูกล่วงละเมิดใน ทุกๆ ด้าน (อันหมายรวมถึงการล่วงละเมิดทางเพศ) การถูกทอดทิ้ง และการ แสวงประโยชน์ในทุกรูปแบบ เช่น การใช้แรงงานเด็ก เป็นต้น

4) สิทธิในการมีส่วนร่วม เด็กมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อตนเอง มีช่องทางในการแสวงหา ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนสามารถส่งต่อความคิดและข้อมูลข่าวสารได้เอง

รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับสิทธิเด็กผ่านงานเชิงนโยบายและการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเกิดจากแรงผลักดันจากภายนอกในระดับนานาชาติ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลไทยประกาศรับรองสิทธิของเด็ก ด้วยการจัดทำปฏิญญาเพื่อเด็ก (The National Declaration on Children - NDC) เมื่อปี 2535

การละเมิดสิทธิเด็กที่พบบ่อยในสื่อมวลชน

สิทธิเด็กได้รับการรับรองในเชิงกฎหมาย แต่จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เผยแพร่ผ่านสื่อมากมายชี้ให้เห็นว่า สื่อมวลชนไทยหรือแม้กระทั่งสังคมไทยเองก็ยังให้ความสำคัญในเชิงปฏิบัติไม่มากเพียงพอ ดังจะเห็นได้จากการละเมิดสิทธิเด็กที่ปรากฏอยู่เนืองๆ ในสื่อมวลชนของไทย รูปแบบการละเมิดสิทธิเด็กที่พบบ่อยในสื่อมวลชน มีดังนี้

1. การเปิดเผยตัวตนของเด็ก – ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546 มาตรา 27 บัญญัติไว้ว่า

“ห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาหรือเผยแพร่ทางสื่อมวลชนหรือสื่อสารสนเทศประเภทใด ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กหรือผู้ปกครอง โดยเจตนาที่จะทำให้เกิด

ความเสียหายแก่จิตใจ ชื่อเสียง เกียรติคุณ หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดของเด็ก หรือเพื่อแสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ”

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พุทธศักราช 2553 มาตรา 130 บัญญัติไว้ว่า

“ห้ามมิให้ผู้ใดบันทึกภาพ แพร่ภาพ พิมพ์รูป หรือบันทึกเสียง แพร่เสียง ของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือโฆษณาข้อความซึ่งปรากฏในทางสอบสวนของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือในทางพิจารณาคดีของศาลที่อาจทำให้บุคคลอื่นรู้จักตัว ชื่อตัว หรือชื่อสกุล ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือโฆษณาข้อความเปิดเผยประวัติ การกระทำความผิด หรือสถานที่อยู่ สถานที่ทำงาน หรือสถานศึกษาของเด็ก หรือเยาวชนนั้น

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่การกระทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยได้รับอนุญาตจากศาลหรือการกระทำที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของทางราชการ” มาตรา 136 บัญญัติไว้ว่า

“ในการโฆษณาไม่ว่าด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือซึ่งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ห้ามมิให้ระบุชื่อ หรือแสดงข้อความ หรือกระทำการ ด้วยประการใดๆ อันจะทำให้รู้จักตัวเด็ก หรือเยาวชนซึ่งเป็นจำเลย เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาล”

จะเห็นว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองเด็กไม่ให้ถูกเผยแพร่ตัวตนออกไปสู่สาธารณะ กรณีของเด็กที่เป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพวกเขามีโอกาสที่จะได้รับการดูแลเยียวยาและกลับตัวเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อกลับเข้าสู่สังคมได้ แต่หากถูกเปิดเผยตัวตนผ่านสื่อต่างๆ โอกาสที่จะกลับคืนสู่สังคมก็จะน้อยลง เด็กซึ่งถูกกระทำหากถูกรายงานข่าวผ่านสื่อก็ไม่ต่างจากการถูกกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีก ส่วนเด็กที่อยู่ในฐานะพยาน โดยเฉพาะในคดีร้ายแรงฉุกเฉินการกระทำถูกเปิดเผยตัวตนอาจส่งผลให้เด็กและครอบครัวตกอยู่ในอันตราย

แต่ในการรายงานข่าวของสื่อมวลชนจำนวนมากไม่น้อยที่ทำให้สาธารณชนรับรู้ตัวตนของเด็ก แม้บางครั้งจะมีพยายามปิดบังอำพรางใบหน้า แต่ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ทำให้ตัวตนของเด็กถูกเปิดเผย

ตัวอย่าง กรณีข่าวเด็กชายวัย 13 ปี จมน้ำเสียชีวิตที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อเดือนเมษายน 2557 ต่อมาพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์ได้เล่าให้พ่อแม่ผู้ตายฟังว่าผู้ตายถูกทำร้ายและโยนลงน้ำจนเสียชีวิต เมื่อมีการชันสูตรพบว่าสภาพศพมีร่องรอยถูกทำร้ายก่อนเสียชีวิตทำให้พ่อแม่ของผู้ตายร้องเรียนเพื่อขอความเป็นธรรมให้ติดตามจับคนร้ายมาลงโทษ

คดีดังกล่าวมีการจัดแถลงข่าวและนำตัวพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีมาร่วมแถลงข่าว ทีมงานให้เด็กสวมหมวกโม่เพื่ออำพรางใบหน้า แต่ภาพ (ซึ่งแสดงรูปพรรณสัณฐาน) ของเด็กถูกเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนทุกแขนง เสียงของเด็กขณะที่ให้สัมภาษณ์ก็ถูกเผยแพร่ออกไปผ่านสื่อโทรทัศน์และถูกเผยแพร่ซ้ำผ่านเว็บไซต์ต่างๆ ย่อมมีโอกาสที่เด็กจะถูกจดจำได้ การกระทำดังกล่าวนอกจากนำมาซึ่งการเปิดเผยตัวตนของเด็กทางอ้อมแล้ว ยังอาจจะนำอันตรายมาสู่ตัวเด็กและครอบครัวได้อีกด้วย

ภาพที่ 1 การนำเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ซึ่งเป็นพยานในคดีฆาตกรรมมาแถลงข่าว

นอกจากนี้ ในบางครั้งสื่อมวลชนได้ปิดบังข้อมูลส่วนตัวของเด็กไม่ว่าจะเป็นชื่อ นามสกุล สถานศึกษา ฯลฯ แต่อาจหลงลืมในการเปิดเผยบุคคล แวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมบางอย่าง เช่น ชื่อ-นามสกุล และ/หรือรูปร่างหน้าตาของบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติสนิท บางครั้งเปิดเผยเลขที่บ้านถิ่นฐานที่อยู่ ฯลฯ ซึ่งการเปิดเผยลักษณะดังกล่าวก็สามารถนำมาซึ่งการล่วงรู้ตัวตนของเด็กได้เช่นกัน

2. การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ – บางครั้งการรายงานข่าวของสื่อมวลชนนำมาซึ่งการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก โดยเฉพาะข่าวที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้อยโอกาส เด็กที่ถูกทำร้าย และเด็กที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา เป็นต้น ทั้งนี้ สื่อมวลชนอาจมีเจตนาตีแผ่หรือเผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น แต่อาจหลงลืมไปว่าภาพและข้อความที่รายงานออกไป บางครั้งลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กโดยไม่รู้ตัว

ภาพประกอบข่าว โดยเฉพาะข่าวเด็กนักเรียนอาชีวะที่ก่อเหตุยกพวกตีกันหากถูกจับได้มักถูกตำรวจนำตัวมารวมกลุ่ม ถอดเสื้อ และให้หมอบกับพื้นปรากฏทั้งในที่เกิดเหตุและในสถานที่แถลงข่าว เมื่อตำรวจแถลงผลงานช่วงภาพจะถ่ายภาพเด็กเหล่านี้นำมาประกอบข่าว แม้จะถ่ายจากด้านหลังไม่เห็นหน้า หรือบางครั้งถ่ายจากด้านข้างแล้วเบลอนหน้า เพื่อป้องกันการเปิดเผยตัวตนของเด็ก แต่ภาพที่เด็กขาดอิสรภาพ ถูกจับถอดเสื้อเอามือโพรหลังดังกล่าว นั้น เป็นการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพวกเขาซึ่งผู้ใหญ่เองบางครั้งหลงลืมและละเลย

การตัดสินพิพากษาผู้ถูกกล่าวหา เป็นหนึ่งในรูปแบบของการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พบค่อนข้างบ่อยบนหน้าหนังสือพิมพ์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด”

นอกจากนี้ในวรรคสาม ยังบัญญัติไว้ด้วยว่า “ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็น

ผู้กระทำความผิดมิได้”

แต่สื่อมวลชนมักตัดสินพิพากษาผู้ที่ตกเป็นข่าวว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง ด้วยการใช้คำว่า “ฆาตกร” ในการเขียนพาดหัวข่าวและความนำข่าว เช่น “ผลดีเอ็นเอมัดจับใจ 16 ฆาตกรคดี ม.6 ไปงกลาง” [4] “รวบตัวแล้วใจวัย 17 ปี ฆาตกรโหดข่มขืนฆ่านักเรียนหญิงดาวงโป่งกลางโรงเรียนเมืองอุบลฯ” [5] ดังภาพ

ผลดีเอ็นเอมัดจับใจ 16 ฆาตกรคดี ม.6 ไปงกลาง

โดย ทีมข่าวหน้า 1 26 ธ.ค. 2556 09:00

จำนวนคนอ่านล่าสุด 19683 คน

วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2556 เวลา 20:06 น. ข่าวสดออนไลน์

**รวบตัวแล้วใจวัย 17 ปี ฆาตกรโหดข่มขืนฆ่า
นักเรียนหญิงดาวงโป่งกลางโรงเรียนเมืองอุบลฯ**

ภาพที่ 2 แสดงพาดหัวข่าวที่ตัดสินคดีตราเด็กในฐานะ “ฆาตกร”

การด่วนสรุปตัดสินดังกล่าวเป็นการตีตราให้กับผู้ถูกกล่าวหาทั้งที่ยังไม่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แบบหนึ่ง หากภายหลังอาจพบว่าผู้ถูกกล่าวหาอาจมิได้กระทำความผิดแต่ข่าวที่เผยแพร่ออกไปก็ได้ทำให้ผู้รับสารเข้าใจเช่นนั้นไปแล้ว

ยิ่งในกรณีผู้ถูกพิพากษาจากสื่อมวลชนเป็นเด็กอายุไม่ถึง 18 ปี สมควรได้รับการคุ้มครอง เพราะเขาต้องเติบโตและมีโอกาสที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกลับมาเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้ การด่วนสรุปพิพากษาเช่นนี้ก็ไม่ต่างจากการตีตราไว้บนหน้าผาก อาจทำให้เด็กเหล่านี้ (รวมไปถึงครอบครัว) ถูกสังคม

พิพากษาว่าเป็นบุคคลที่ไม่ดีตามไปด้วย

นอกจากนี้ ยังพบถ้อยคำที่ปรากฏในสื่อมวลชน โดยเฉพาะพาดหัวข่าวและความนำข่าว ซึ่งแสดงถึงการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกกล่าวหาในลักษณะอื่นๆ เช่น โจ้โหด ลูกทรพี เป็นต้น

3. การสร้างภาพเหมารวม – บางครั้งการพาดหัวข่าวและการใช้วาทกรรมในการเรียกขานผู้ตกเป็นข่าวก่อให้เกิดการสร้างภาพแบบเหมารวม (Stereotype) ให้กับเด็ก ส่วนใหญ่มักเป็นภาพเหมารวมเชิงลบและก่อให้เกิดทัศนคติเชิงลบกับเด็ก เช่น วาทกรรม “นักเรียนนักเลง” ถูกใช้กับกรณีที่นักเรียนอาชีวะยกพวกตีกัน รวมไปถึงนักเรียนอาชีวะสถาบันหนึ่งไล่ล่าล้างแค้นนักเรียนจากอีกสถาบันหนึ่งไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคู่กรณีที่แท้จริงหรือไม่ก็ตาม ก่อให้เกิดภาพเหมารวมว่านักเรียนอาชีวะเป็นนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาท นิยมความรุนแรง น่ากลัว ไม่น่าเข้าไปยุ่งเกี่ยว เป็นต้น

ภาพที่ 3 การพาดหัวข่าวและการใช้วาทกรรมก่อให้เกิดภาพเหมารวม

4. การเน้นความตื่นเต็นร่าอารมณ์ – หนึ่งในองค์ประกอบคุณค่าข่าวที่สื่อมวลชนมักพิจารณาในการตัดสินใจเลือกเสนอข่าวคือความร่าอารมณ์ จากงานวิจัยของพรรณราย พิทักษ์พงศ์ [6] พบว่า คุณค่าข่าวที่สื่อหนึ่งสื่อพิมพ์เชิงปริมาณ 3 ชื่อฉบับ (ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด) ให้ความสำคัญในการเสนอข่าว 4 ประการ คือ ความร่าอารมณ์ ผลกระทบ ความใกล้ชิด และความสด

ใหม่ ชาวที่เสนอเกี่ยวกับเด็กมักออกมาในรูปของข่าวที่เด็กตกเป็นเหยื่อ การถูกทารุณกรรม การทะเลาะตบตี ฯลฯ ซึ่งสื่อให้เห็นการพิจารณาองค์ประกอบคุณค่าข่าวในเชิงเร้าอารมณ์ค่อนข้างชัดเจน

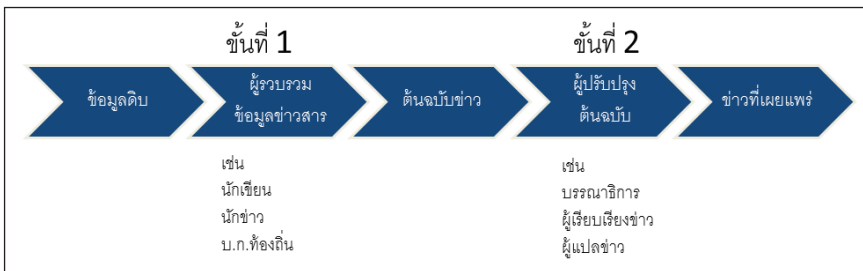
ตัวอย่าง กรณีเด็กหญิงชาวกระเหรี่ยงวัย 12 ปี ที่ถูกเจ้านายทารุณกรรมด้วยการขังในกรงสุนัขและใช้น้ำร้อนลวกตามร่างกาย เป็นข่าวในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2556 ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนทุกแขนง มีการช่วยเหลือเด็กหญิงคนดังกล่าวและออกหมายจับนายจ้าง ตำรวจจัดแถลงข่าวโดยสื่อมวลชนได้ถ่ายภาพสภาพร่างกายช่วงบนของเด็กหญิงเพื่อแสดงให้เห็นบาดแผลที่เกิดขึ้นกับเด็กหญิง สื่อมวลชนอาจมีเจตนาดีในการรายงานข่าวเพื่อให้เกิดการตื่นตัวช่วยเหลือจับผู้กระทำผิดมาลงโทษ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือเด็กหญิงต้องถอดเสื้อต่อหน้าผู้สื่อข่าวจำนวนมาก ภาพของเธอถูกเผยแพร่ไปสู่สาธารณะ แม้จะเป็นการถ่ายภาพด้านหลังแต่เด็กก็ถูกกระทำซ้ำและถูกใช้เป็นเครื่องมือในการรายงานข่าวของสื่อมวลชน ทั้งนี้ในการถ่ายภาพให้เห็นความเสียหายของผู้ถูกกระทำ ไม่จำเป็นต้องถอดเสื้อทั้งหมด แต่ถ่ายภาพเฉพาะส่วนที่อยู่นอกร่มผ้าก็เพียงพอ

ข่าวนายจักรกฤษณ์ พณิชย์ผาดิกรวม นักกีฬายิงปืนทีมชาติ ถูกลอบยิงจนเสียชีวิตเมื่อเดือนตุลาคม 2556 หลายครั้งที่สื่อมวลชนเผยแพร่ภาพลูกสาววัยสี่ขวบของนายจักรกฤษณ์ทางโทรทัศน์ในลักษณะเน้นการเร้าอารมณ์ นำภาพมาประกอบเพลงทำให้เกิดความสะเทือนใจ โดยเฉพาะภาพนายจักรกฤษณ์กับลูกสาวในคลิปสุดท้ายก่อนเสียชีวิต รวมทั้งภาพหนึ่งที่เด็กจูบพ่อของตนเองผ่านจอโทรทัศน์ เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการนำภาพอันน่าสะเทือนอารมณ์ของเด็กมาเผยแพร่ โดยที่ตัวเด็กเองมิได้รับประโยชน์ใดจากการรายงานข่าวนั้น ภาพดังกล่าวถูกเผยแพร่ผ่านโลกโซเชียลเป็นคลิปจำนวนมาก ซึ่งในอนาคตหากเด็กเติบโตขึ้นมาพบเจออาจสูญเสียต่อความสะเทือนใจซึ่งไม่เป็นผลดีกับเด็กเลย

กระบวนการรายงานข่าวกับการละเมิดสิทธิเด็ก

ตามแนวคิดผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeping Theory) สื่อมวลชนทำหน้าที่ผู้เฝ้าประตูข่าวสารหรือ Gatekeeper เป็นผู้คัดกรองข่าวก่อนจะเผยแพร่สู่สาธารณชน บทบาทดังกล่าวมีความสำคัญในการที่จะเลือกหรือไม่เลือกนำเสนอแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งของข่าวสาร ซึ่งมีผลต่อการรับรู้ของประชาชนผู้รับสารได้โดยตรง

Bass [7] อธิบายว่า กระบวนการรายงานข่าวประกอบไปด้วย (1) การรวบรวมข้อมูลข่าวสาร และ (2) การปรับปรุงต้นฉบับ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวนี้มีบุคคลสำคัญ 2 กลุ่ม ทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 ผู้รวบรวมข้อมูลข่าวสาร (News Gatherers) เช่น ผู้สื่อข่าว นักเขียน บรรณาธิการข่าวท้องถิ่น เป็นต้น เป็นผู้ที่ได้รับข้อมูลจากแหล่งต่างๆ แล้วนำมาเขียนข่าว และกลุ่มที่ 2 ผู้ปรับปรุงต้นฉบับ (News Processors) เช่น บรรณาธิการข่าว ผู้แปลข่าว ผู้เรียบเรียงข่าว เป็นต้น เป็นผู้ที่น่าข่าวมาแก้ไขปรับปรุงก่อนจะนำเสนอสู่ผู้รับสารต่อไป ดังภาพ

ภาพที่ 4 ดัดแปลงจาก double-action model of internal news flow ตามแนวคิดของ Bass

จากกระบวนการที่อธิบายโดยภาพข้างต้นจะเห็นว่า การคัดกรองข่าวสารนั้นไม่ได้มีเพียงขั้นตอนเดียว หากแต่ต้องผ่านกระบวนการ 2 ขั้นตอนหลัก ซึ่ง Bass เรียกกระบวนการนี้ว่า “double-action internal news flow”

ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลข่าว นับตั้งแต่เลือกข้อมูลดิบที่มีคุณค่าความเป็นข่าว นำมาเขียนข่าว แล้วนำไปสู่ขั้นตอนที่ 2 การปรับปรุงต้นฉบับ โดยหัวหน้าข่าว ผู้เรียบเรียงข่าว และบรรณาธิการ เป็นผู้พิจารณาดำเนินการ ซึ่งในกระบวนการเหล่านี้ เหตุการณ์ที่ถูกเลือกเป็นข่าวมักจะผ่านการปรุงแต่งเนื้อหาสาระ ประเด็นสำคัญของข่าวจากจุดเริ่มต้นที่เป็นข้อมูลดิบจนถึงข่าวที่เผยแพร่ออกไป ได้ผ่านการปรับปรุงเลือกหยิบยกบางประเด็นที่เห็นว่าสำคัญ ตัดบางประเด็นที่กองบรรณาธิการเห็นว่าไม่สำคัญออก เป็นการเสนอข้อเท็จจริงเพียงบางส่วนที่ถูกกลั่นกรองโดยผู้เฝ้าประตูข่าวสาร ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดในการปฏิบัติงานมากมาย

ภายใต้บทบาทผู้เฝ้าประตูข่าวสารซึ่งมีหน้าที่ในการคัดกรองข่าวสารสู่สังคม สื่อมวลชนพึงตระหนักว่าควรเสนอข่าวสารอย่างไรจึงจะไม่ส่งผลกระทบต่อเชิงลบต่อสังคมและผู้ตกเป็นข่าว โดยเฉพาะเด็กซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความเปราะบางมากกว่าผู้ใหญ่โดยทั่วไป

แต่จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่พบเห็นผ่านสื่อประเภทต่างๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์และวิทยุโทรทัศน์ การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเด็กทั้งในฐานะที่ตกเป็นข่าวรวมทั้งในฐานะผู้ชมและผู้อ่านมักถูกทะเลาะ และในหลายกรณีก็มีการละเมิดสิทธิเด็ก นั้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการคัดเลือกประเด็นข่าวและการนำเสนอเนื้อหาข่าวไม่สอดคล้องกับแนวทางที่กำหนดไว้ในนโยบายการส่งเสริมและคุ้มครองเด็ก

งานวิจัยของพรรณราย พิทักษ์พงศ์ [8] สุทธิวรรณ ตัญญาพงศ์ปรีชญ์ [9] และเอกชยา สุขศิริ [10] ชี้ให้เห็นว่า สื่อมวลชนนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับเด็กโดยขาดการระมัดระวัง ทั้งการเสนอภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เช่น การระบุชื่อและนามสกุลของเด็กที่ตกเป็นข่าว การเสนอภาพของเด็กเพื่อแสดงการกระทำผิด การเสนอภาพเด็กที่ถูกทารุณกรรม การระบุภาพหรือชื่อของผู้ปกครองที่สามารถนำไปสู่การรับรู้ตัวตนของเด็ก การเสนอเนื้อหาที่ไร้อารมณ์ การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมและถ้อยคำที่ส่งผลกระทบต่อเด็ก เป็นต้น

การละเมิดสิทธิเด็กอาจเกิดขึ้นได้ทั้งขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลข่าว โดยที่ผู้สื่อข่าวและช่างภาพ นับเป็นด่านแรกที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวก่อนบุคคลอื่นในกองบรรณาธิการ เป็นผู้ที่ต้องทำหน้าที่ผู้คัดกรองข่าวสารในเบื้องต้น ทั้งนี้มีโอกาสที่จะเกิดการละเมิดสิทธิเด็กทั้งโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ

ขณะเดียวกันการละเมิดสิทธิเด็กก็อาจเกิดขึ้นในกระบวนการปรับปรุงต้นฉบับ โดยเฉพาะการพาดหัวข่าวหรือการเลือกใช้คำที่บางครั้งนำมาซึ่งการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แหล่งข่าวกับการละเมิดสิทธิเด็ก

การทำหน้าที่ของบุคลากรในกองบรรณาธิการมีความสำคัญต่อการคัดเลือกประเด็นข่าวและการเรียบเรียงเนื้อหาข่าวที่เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก ซึ่งบ่อยครั้งการทำหน้าที่ในการคัดเลือกประเด็นข่าวก็อาศัยความรู้และทัศนคติส่วนตัวของผู้เฝ้าประตูข่าวสารที่มีต่อประเด็นนั้นๆ นอกเหนือจากการพิจารณาคุณค่าข่าวโดยตรง

โดยทั่วไปองค์กรสื่อมีแนวปฏิบัติที่เรียกว่า Communication Routines หมายถึงรูปแบบการทำงานซ้ำๆ ที่ทำจนเป็นปกติของตน แนวปฏิบัติดังกล่าวนี้มีผลต่อเนื้อหาข่าวที่ถูกเลือกมาเผยแพร่

Shoemaker and Reese [11] ระบุว่าสิ่งที่สื่อมวลชนพิจารณาเป็นหลักในการเลือกข่าวจนเป็น Communication Routines มี 3 ประการ ได้แก่

- 1) ผู้รับสาร สื่อมวลชนจะเลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสาร ซึ่งแนวปฏิบัติโดยทั่วไปที่สื่อมวลชนสร้างขึ้นเพื่อตอบคำถามว่าผู้รับสารต้องการอะไรก็คือการยึดหลักของคุณค่าข่าว (News Values) นั้นเอง
- 2) แหล่งข่าว สื่อมวลชนได้รับข้อมูลที่จะนำมาเผยแพร่เป็นข่าวจากแหล่งต่างๆ มากมาย ทั้งข่าวทั่วไปที่ได้จากข่าวแฉกงานแถลงข่าว การสัมภาษณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีข่าวที่ได้จากบุคคลสำคัญในสังคม (Elite Group) รวมทั้งแหล่งข่าวที่เป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสารด้วยตนเอง เพราะสื่อมวลชนจำนวนไม่น้อยที่ตรวจสอบประเด็นข่าวจากสื่ออื่นๆ ว่ามีการนำเสนอประเด็นที่ตนได้ข่าว

มาหรือไม่ ในแง่มุมใด รวมทั้งบางครั้งยังใช้เป็นแหล่งอ้างอิงอีกด้วย

3) บริบทขององค์กร องค์กรสื่อมวลชนจะสร้างแนวปฏิบัติในการทำงานเพื่อลดความเสี่ยงในการทำงานผิดพลาดคลาดเคลื่อนของแต่ละบุคคล โดยให้ทุกคนปฏิบัติในสิ่งเดียวกันต่อเนื้อหาหรือกรณีคล้ายๆ กัน การมีช่วงเวลาสำหรับประชุมข่าวในกองบรรณาธิการเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าการเสนอข่าวนั้นไม่ได้มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากแต่ได้ผ่านกระบวนการถกเถียงแสดงความคิดเห็นกันมาแล้วจากที่ประชุมโดยรวม

ในการปฏิบัติงานจริงของผู้สื่อข่าวเกี่ยวข้องกับแหล่งข่าวซึ่งอาจเป็นผู้บริหาร รวมทั้งนักประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน ซึ่งคัดกรองเนื้อหาที่ต้องการเผยแพร่มาแล้วระดับหนึ่งเพื่อตีกรอบเนื้อหาเกี่ยวกับหน่วยงานของตนให้เผยแพร่ผ่านสื่อ ด้วยการส่งข่าวประชาสัมพันธ์ การแถลงข่าว เป็นต้น

นอกเหนือจากบุคลากรข่าวที่มีผลต่อการละเมิดสิทธิเด็ก แหล่งข่าว เช่น ตำรวจ นักการเมือง ฯลฯ ถือเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์จากรายงานข่าวของสื่อมวลชน เพราะจะได้เผยแพร่ผลงานของตนในภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเด็กให้สาธารณชนรับทราบ

อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนพึงตระหนักว่าบุคคลกลุ่มนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิเด็กอย่างเป็นทางการและเป็นขั้นตอน เนื่องจากเป็นผู้จัดให้มีการแถลงข่าวและมักนำตัวเด็กที่เกี่ยวข้องกับคดีความต่างๆ มาร่วมอยู่ในขั้นตอนการแถลงข่าวด้วย แม้ว่าการมีเด็กมาปรากฏตัวจะทำให้สื่อมวลชนให้ความสนใจ แต่สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาไม่ว่าจะเป็นความสะเทือนใจของเด็ก หรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับเด็ก เป็นสิ่งที่พึงระมัดระวังและให้ความสำคัญมากกว่า ผลประโยชน์ที่แหล่งข่าวหรือหน่วยงานผู้จัดแถลงข่าวจะได้รับ

ดังนั้น สื่อมวลชนต้อง “รู้เท่าทัน” แหล่งข่าวที่ให้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ของตนหรือองค์กร ต้องไม่เห็นแก่การได้มาซึ่งข่าวและภาพข่าวที่ “ขายได้” จนตกเป็นเครื่องมือในการสร้างผลประโยชน์ให้กับแหล่งข่าวเหล่านั้น มากไปกว่า

พิทักษ์รักษามวลประโยชน์ให้กับเด็ก

Code of Conduct: ตัวอย่างจรรยาบรรณจากต่างประเทศ

สำหรับนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของสถาบันด้านสื่อสารมวลชน พิจารณาจากข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ที่สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2541 มีข้อกำหนดเกี่ยวกับเด็กโดยตรงในข้อ 15 ดังนี้

“ในการเสนอข่าวหรือภาพใด ๆ หนังสือพิมพ์ต้องคำนึงมิให้ล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ บุคคลที่ตกเป็นข่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องให้ความสำคัญคุ้มครองอย่างเคร่งครัดต่อสิทธิมนุษยชนของเด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาส

ในการเสนอข่าวตามวรรคแรกต้องไม่เป็นการซ้ำเติมความทุกข์หรือโศกนาฏกรรมอัน เกิดแก่เด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาสนั้นไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง”

นอกจากนี้ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติได้ประกาศแนวปฏิบัติ เรื่อง การเสนอข่าวและภาพข่าวผู้หญิงและเด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2549 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชน แต่จากเนื้อหาของแนวปฏิบัติดังกล่าวยังถือว่าครอบคลุมการปกป้องเด็กเฉพาะกลุ่มที่เป็นผู้ถูกระทำในคดีทางเพศเท่านั้น ยังไม่รวมกรณีอื่นๆ ที่เด็กเข้าไปเกี่ยวข้องและตกเป็นข่าวอีกมากมาย ไม่ว่าจะในฐานะผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำ หรือผู้ที่อยู่ในฐานะพยาน

ส่วนข้อกำหนดเชิงจริยธรรมและจรรยาบรรณของสมาคมวิชาชีพสื่อมวลชนอื่นๆ เช่น ระเบียบสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทยว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพของสมาชิกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย พ.ศ.2555 รวมทั้งจริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ต่างก็มีได้ระบุเนื้อหาที่เกี่ยวกับเด็กโดยตรง นั่นหมายถึงการปฏิบัติต่อแหล่งข่าวหรือผู้ตกเป็นข่าวที่เป็นเด็กใช้แนวทางไม่ต่างจากบุคคลทั่วไป

แม้รัฐบาลและสมาคมวิชาชีพสื่อมวลชนของไทยจะมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็ก แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งสองภาคส่วนไม่แตกต่างกันนั้นคือปัญหาด้านการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ภาครัฐประสบปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย การละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ส่วนสื่อมวลชนเองนโยบายที่เขียนไว้ผ่านข้อกำหนดเชิงจริยธรรมมีลักษณะกว้างๆ ทำให้การปฏิบัติไม่มีแนวทางที่ชัดเจน ใช้การพิจารณาแต่ละกรณีตามวิจารณญาณของผู้สื่อข่าวและกองบรรณาธิการ

ขณะเดียวกันองค์กรสื่อมวลชนของไทยแต่ละแห่งมิได้เขียนข้อกำหนดของตนเองในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนอย่างเฉพาะเจาะจง ต่างจากองค์กรสื่อมวลชนบางแห่งในต่างประเทศที่มีแนวทางปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนชัดเจนและให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

46

องค์กรหนังสือพิมพ์แห่งชาติในจอร์เจีย [12] ได้กำหนดไว้ในแนวปฏิบัติข้อ 9 ห้ามสื่อมวลชนเปิดเผยชื่อ ถ่ายภาพ หรือแม้แต่สัมภาษณ์เด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 16 ปี ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีล่วงละเมิดทางเพศ คดีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม รวมทั้งคดีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ลัทธิต่างๆ ทั้งในฐานะผู้ถูกระงับ พยาน และผู้ถูกกล่าวหา

สื่อมวลชนเคนยา [13] ได้กำหนดไว้ในหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเคนยา (Kenya Code: Code of Conduct for Journalists and the Mass Media) ในหัวข้อการคุ้มครองเด็ก มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) เด็กจะต้องไม่ถูกระงับตัวตนในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นเหยื่อ พยาน หรือจำเลย

2) เด็กจะต้องไม่ถูกสัมภาษณ์หรือถ่ายรูป โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง หรือไม่มีผู้ใหญ่คนอื่น ๆ ที่รับผิดชอบเด็กนั้นอยู่ด้วย เว้นแต่เป็นกรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เช่น เด็กที่ถูกละเลยหรือถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

3) ห้ามติดต่อกับหรือถ่ายภาพเด็กที่โรงเรียนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้มีอำนาจในโรงเรียน

สมาคมวิชาชีพสื่อมวลชนประเทศจาไมกา [14] มีข้อกำหนดเกี่ยวกับเด็ก 2 ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

1) การเสนอข่าวหรือภาพของเด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปีไม่ว่าจะเป็นเรื่องสวัสดิการส่วนตัว วิถีชีวิต ตลอดจนข้อมูลของพ่อแม่ ต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ถ้าจะไปสัมภาษณ์หรือถ่ายภาพเด็กในโรงเรียนต้องได้รับการยินยอมจากโรงเรียน นอกจากนี้ยังกำหนดให้หลีกเลี่ยงการถ่ายรูปหรือสัมภาษณ์เด็กและเยาวชนในสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมอีกด้วย

2) ข้อควรหลีกเลี่ยงและข้อพึงปฏิบัติอย่างละเอียด ทั้งกรณีการล่วงละเมิดทางเพศและคดีอาชญากรรมร้ายแรง เด็กและเยาวชนในคดีอาญาจะเห็นว่า สมาคมวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ตลอดจนสิทธิในความเป็นมนุษย์ของเด็กเป็นอย่างยิ่ง นอกเหนือจากข้อกำหนดหรือแนวปฏิบัติในระดับสมาคมวิชาชีพสื่อแล้ว ในระดับองค์กรสื่อมวลชนเองก็มีหลายองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการรายงานข่าวเด็กเพื่อเป็นเหมือนคัมภีร์ให้กับผู้ปฏิบัติงานได้ใช้เป็นแนวทางในการทำงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างองค์กรที่มีการกำหนดแนวปฏิบัติสำหรับการรายงานข่าวเกี่ยวกับเด็ก ได้แก่ สถานีโทรทัศน์บีบีซี (BBC) แห่งสหราชอาณาจักร [15] ได้กำหนดแนวทางหลักในการเสนอข่าวเด็กไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ (1) หลีกเลี่ยงพฤติกรรมเลียนแบบและต่อต้านสังคม (2) หลีกเลี่ยงด้วยความรุนแรง และ (3) หลีกเลี่ยงด้วยคุณภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศ

ขณะที่สถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุ CBC ประเทศแคนาดา [16] มีข้อกำหนดในการปฏิบัติต่อผู้รับสารที่เป็นเด็กและเยาวชนเรื่องการเสนอเนื้อหาความรุนแรงเป็นพิเศษ ทั้งด้านรายการและด้านข่าว

รายงานข่าวเด็กอย่างไรจึงไม่ละเมิดสิทธิ

ในการรายงานข่าวด้านสิทธิเด็ก หลักสำคัญที่สื่อมวลชนควรนำมาใช้ประกอบการพิจารณาในการคัดกรองข้อมูลเพื่อรายงานข่าวเด็ก มีดังนี้

1. ปกป้องตัวตนของเด็กเมื่อจำเป็น – ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะอยู่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหา เด็กที่ถูกกระทำ หรือเด็กที่อยู่ในฐานะพยาน พวกเขาล้วนแล้วแต่มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามสิทธิอันพึงมีมาตั้งแต่เกิด หากการรายงานเนื้อหาข่าวหรือเผยแพร่ภาพของเด็กออกไปจะก่อให้เกิดผลเชิงลบต่อตัวเด็กทั้งในปัจจุบันและอนาคต อาจก่อให้เกิดอันตราย สะเทือนใจ หรือเสื่อมเสียชื่อเสียง ก็จะต้องพิจารณาให้ดีว่าจะเผยแพร่ได้ทั้งหมดหรือไม่ อย่างไร

2. เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก – ในการรายงานเนื้อหาข่าวหรือการถ่ายภาพเด็กพึงสำนึกเสมอว่าเด็กคือมนุษย์คนหนึ่งซึ่งมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลเท่ากับผู้ใหญ่ ภาพเด็กที่เผยแพร่ออกไปต้องไม่ทำให้เขาถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ลงในสายตาของผู้อื่น

3. นำเสนอภาพเด็กในบริบทที่ถูกต้องไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด – ภาพต้องบอกเล่าให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจสถานการณ์ที่แท้จริงของเรื่องราวได้ ไม่ตีความไปในทางอื่นซึ่งผิดไปจากความเป็นจริง การให้พื้นที่แก่สิ่งที่เป็นสภาพแวดล้อมหรือบริบทจะช่วยให้ผู้รับสารตีความหมายของภาพได้ชัดเจนขึ้น อย่าเจาะจงที่จะเสนอภาพมุมใดมุมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลบางประการกับเด็ก หรือทัศนคติของผู้รับสารที่มีต่อเด็ก

4. ไม่นำเสนอภาพเด็กที่สื่อไปในเรื่องเพศ – ไม่นำเสนอภาพลามกอนาจาร โป๊เปลือย รวมไปถึงภาพเด็กที่แต่งกายในทางเข้ายวนทางเพศ หรือเป็นผู้ใหญ่เกินความจริง อันจะก่อให้เกิดอันตรายหรือภาพเชิงลบต่อเด็กทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

5. ไม่นำเสนอเนื้อหาข่าวหรือภาพเด็กที่สื่อความคิดแบบเหมารวมหรือเข้าใจไปในทางที่ผิด – เสนอข่าวที่แสดงให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ฉายให้เห็นเหตุการณ์จริง ควรเป็นภาพที่เล่าเรื่องในบริบทที่ถูกต้อง

6. ไม่นำเสนอเนื้อหาหรือภาพเด็กที่เน้นความตื่นเต้นเร้าอารมณ์—เป็นภาพที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่าก่อให้เกิดความสะเทือนใจ

7. ไม่เลือกปฏิบัติ—รายงานข่าวของเด็กทุกคน ทุกกลุ่ม อย่างเท่าเทียม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ไม่มีอคติในการรายงานข่าวและเสนอภาพข่าว

สื่อมวลชนกับการส่งเสริมสิทธิเด็ก

นอกเหนือจากการหลีกเลี่ยงการรายงานข่าวที่อาจละเมิดสิทธิเด็กแล้ว สื่อมวลชนยังสามารถมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสิทธิเด็กในด้านการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก ประเทศไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พุทธศักราช 2550 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

มาตรา 6 (1) การพัฒนาเด็กและเยาวชน การบังคับใช้และการปฏิบัติตามบทบัญญัติใด ๆ แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นอันดับแรก

มาตรา 6 (2) เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิในการได้รับการศึกษา และได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพสูงสุดตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

มาตรา 6 (3) เด็กพิการ เด็กที่มีข้อจำกัดทางการเรียนรู้ และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ มีสิทธิในการได้รับการศึกษาที่รัฐจัดให้เป็นพิเศษที่เหมาะสมกับลักษณะเด็กประเภทนั้นๆ

มาตรา 6 (4) เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการรับบริการทางการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานสูงสุดเท่าที่มีบริการให้บริการทางด้านนี้

มาตรา 6 (5) เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการเล่น มีเวลาพักผ่อน และเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นทางนันทนาการที่เหมาะสมตามวัยของเด็กและเยาวชน และการมีส่วนร่วมอย่างเสรีในทางวัฒนธรรมและศิลปะ

จากข้อกฎหมายดังกล่าวข้างต้น “ผู้ใหญ่” จากทุกภาคส่วนมีหน้าที่ดำเนินการให้เด็กได้รับการพัฒนา หากสื่อมวลชนจะช่วยสนับสนุน โดยการนำเสนอเนื้อหาที่สร้างสรรค์ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา มากกว่าการรายงานข่าว

สะท้อนความรุนแรงที่เกิดจากปรากฏการณ์ในแต่ละวัน ก็จะมีส่วนช่วยให้กระบวนการพัฒนาเด็กของไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้นไม่น้อย

เด็กยังต้องการสารคดีส่งเสริมความรู้ เนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์ให้รู้จักรากเหง้าของบรรพชน เนื้อหากระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ รู้จักการใช้เหตุผลและตรรกะ เนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ ฯลฯ เนื้อหาเหล่านี้ยังมีน้อยไม่ว่าจะในสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หรือสื่อสิ่งพิมพ์

หากองค์กรสื่อมวลชนให้ความสำคัญกับ “เด็ก” ทั้งในด้านการรายงานข่าวที่ก่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิต การรายงานข่าวที่ก่อให้เกิดการปกป้องคุ้มครอง การเสนอเนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา รวมทั้งการเปิดพื้นที่ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและสังคม ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กผ่านสื่อมวลชนก็จะลดลง ขณะเดียวกันการส่งเสริมสิทธิเด็กในฐานะที่เขาเป็นพลเมืองของโลกที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ก็จะเพิ่มมากขึ้น

50

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากจริยธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้อย่างแน่นอน หากอยู่ที่จิตสำนึกและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนเองเป็นหลักใหญ่ การตัดสินใจรายงานเนื้อหาหรือเผยแพร่ภาพเกี่ยวกับเด็กอาจไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ในทางปฏิบัติผู้สื่อข่าว ช่างภาพ หัวหน้าข่าว ผู้เรียบเรียงข่าว รวมทั้งบรรณาธิการข่าว จำเป็นต้องใช้วิจารณญาณในการพิจารณา ขณะเดียวกันก็ต้องรู้เท่าทันแหล่งข่าวไม่ตกเป็นเครื่องมือให้กับผู้หวังผลประโยชน์จากเด็กและการรายงานข่าวเกี่ยวกับเด็กของสื่อมวลชน

อย่างไรก็ตาม หากผู้ปฏิบัติงานเกิดความลังเลสงสัยว่าควรรายงานข่าวนี้อหรือไม่ ควรเสนอภาพนี้อย่างไร อาจใช้วิธีง่ายๆ ในการตอบคำถามตนเองเพียง 2 ข้อ

1. หากเป็นลูกหลานของตนเองยินดีที่จะให้รายงานข่าวหรือภาพข่าวที่เกิดขึ้นหรือไม่?

2. หากเป็นตนเองในตอนเด็กจะยินดีให้สื่อมวลชนรายงานข่าวหรือภาพข่าวออกไปหรือไม่?

หากตอบคำถามสองข้อนี้ได้ สื่อมวลชนก็จะสามารถตัดสินใจได้เองว่าควรรายงานข่าวหรือเสนอภาพข่าวของเด็กหรือไม่ อย่างไร

โดยสรุป หลักการที่ง่ายที่สุดหากต้องตัดสินใจในการรายงานข่าวเด็ก ก็คือการยึดหลักข้อที่ 3 ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่ระบุไว้ว่า

“ในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบัน สังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์กรนิติบัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก”

รายการอ้างอิง

[1] วันชัย รุจนวงศ์ และคณะ (แปล) (2550) **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.senate.go.th/committee2551/committee/files/committee22/convention%20on%20children.pdf> (สืบค้นข้อมูล: 24 เมษายน 2557)

[2] **องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย (มปป.) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC)**. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://www.unicef.org/thailand/tha/overview_5954.html (สืบค้นข้อมูล: 1 ตุลาคม 2556)

[3] **ดูรายการอ้างอิง [2]**

[4] **ไทยรัฐออนไลน์ 26 ธันวาคม 2556 “ผลดีเอ็นเอ็มดจับใจ 16 ฆาตกรรม.6 ไปกลาง”** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/391935> (สืบค้นข้อมูล: 1 เมษายน 2557)

[5] **ข่าวสดออนไลน์ 25 ธันวาคม 2556 “รวบตัวแล้วใจวัย 17 ปี ฆาตกรโหดข่มขืนฆ่านักเรียนหญิงดาวงโปงกลางโรงเรียนเมืองอุบลฯ”** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRNNE56azNOamczT1E9PQ (สืบค้นข้อมูล: 1 เมษายน 2557)

[6] **พรรณราย พิทักษ์พงศ์ (2540) การวิเคราะห์การนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเด็กที่ปรากฏในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[7] Bass (1969) in Shoemaker, P. J. and Vos, T.P. (2009) **Gatekeeping Theory** New York: Routledge.

[8] **ดูรายการอ้างอิง [6]**

[9] **สุทธิวรรณ ตัญญาพงศ์ปรีชญ์ (2540) การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเด็กในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวัน** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[10] เอกชญา สุขศิริ (2540) **เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ
ในหน้าสำหรับเด็กและเยาวชนของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย**
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[11] Shoemaker and Reese (1996) in Shoemaker, P. J. and Vos,
T.P. (2009) **Gatekeeping Theory** New York:Routledge

[12] Nigerian Press Organization (1998) **Code of Ethics for
Nigerian Journalists** (Online) retrieved from [http://www.rjionline.org/
MAS-Codes-Nigeria-Journalists](http://www.rjionline.org/MAS-Codes-Nigeria-Journalists) (Date of retrieved:20 Jan 2013)

[13] Kenya Code: **Code of Conduct for Journalists and the Mass
Media** (Online) retrieved from [http://www.rjionline.org/MAS-Codes-
Kenya-Mass-Media](http://www.rjionline.org/MAS-Codes-Kenya-Mass-Media) (Date of retrieved: 24 April 2014)

[14] Media Association of Jamaica and the Press Association
of Jamaica (2010) **Code of Practice** (Online) retrieved from [http://
pressassociationjamaica.org/code-of-practice-revised/](http://pressassociationjamaica.org/code-of-practice-revised/) (Date of
retrieved: 20 Jan 2013)

[15] **BBC Editorial Guidelines.** (Online) Retrieved from [http://
www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/guidelines/](http://www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/guidelines/) (Date of
retrieved: 20 Jan 2013)

[16] **CBC Television Manual for Program Standards & Practices.**
(Online). Retrieved from [http://www.cbc.ca/productionfacilities/assets/
CBC-Program-Standards-Practices.pdf](http://www.cbc.ca/productionfacilities/assets/CBC-Program-Standards-Practices.pdf) (Date of retrieved: 20 Jan 2013)